

EESTI KUNSTIAKADEEMIA

Vabade kunstide teaduskond

Kaasaegne kunst MA

Tõnis Laurson

MULLE MEELDIB HEA PRAAK

Ehk praagi kui tööstusliku nähtuse suhestamine kunstiga

Magistritöö kirjalik osa

Juhendajad:

Liina Siib, MA

Taavi Piibemann, MA

Konsultant:

Kristina Paabus, MA

Tallinn 2022

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et:

1. käesolev magistritöö on minu isikliku töö tulemus, seda ei ole kellegi teise poolt varem (kaitsmisele) esitatud;
2. kõik magistritöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd (teosed), olulised seisukohad ja mistahes muudest allikatest pärinevad andmed on magistritöös nõuetekohaselt viidatud;
3. luban Eesti Kunstiakadeemial avaldada oma magistritöö repositooriumis, kus muutub üldsusele kättesaadavaks interneti vahendusel.

Ülaltoodust lähtudes selgitan, et:

- käesoleva magistritöö koostamise ja selle sisalduvate ja/või kirjeldatud teoste loomisega seotud isiklikud autoriõigused kuuluvad minule kui magistritöö autorile ja magistritööga varalisi õigusi kasutatakse vastavalt Eesti Kunstiakadeemias kehtivale korrale
- kuivõrd repositooriumis avaldatud magistritööga on võimalik tutvuda piiramatul isikute ringil, eeldan, et minu magistritööga tutvuja järgib seadusi, muid õigusakte ning häid tavasid heas usus, ausalt ja teiste isikute õigusi austavalt ning hoolivalt.

Keelatud on käesoleva magistritöö ja selles sisalduvate ja/või kirjeldatud teoste kopeerimine, plagieerimine ning mis tahes muu autoriõigusi rikkuv kasutamine.

(kuupäev)

(magistritöö autori nimi ja allkiri)

Töö vastab magistritööle esitatud nõuetele:

(kuupäev)

(magistritöö juhendaja allkiri, akadeemiline või teaduskraad)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
TAUST	5
„KATKI AGA ARMAS“	
SIIDITRÜKK.....	8
PÕRUMINE	
LUGEMINE.....	9
1. MIS ON PRAAK?	11
2. PRAAGI ANATOOMIA	16
TEHNILINE VIGA JA MITTEKOMPETENTSUS	
UNUSTAMINE JA VALESTI MÄLETAMINE.....	17
„PRAAGIPÄEVIK“	18
3. PRAAK KUNSTIS?	20
KATKI JA PRAAK	
VARIATSIOON JA JUHUSLIKKUS.....	22
ÕNNETUSED JA ÄPARDUSED.....	25
4. PRAKTIINE OSA	27
PROTSESS	
SEERIA KASSIDEGA.....	28
„DEALING WITH IT“	30
KOKKUVÕTE	31
SUMMARY	32
KASUTATUD MATERJALID	34
CV	36
LISAD	38

SISSEJUHATUS

Minu magistritöö räägib praagist. Praak on nähtus, millega olen viimase paari aasta jooksul, siiditrükkalina töötades, tihedalt kokku puutunud ning kuna see on minu tööelu üks korduvamaid peavalusid, otsustasin seda rakendada produktiivselt ja võtta praak põhjalikuma uurimise alla. Magistritöö koosneb kahest osast: kirjalikust ja praktilisest. Käesoleva kirjaliku osa põhifookuses on analüüsida, mis on praak ning leida viise, kuidas saab praaki – mis on peamiselt tööstuslik nähtus – mõista kunstis. Minu meetod selleks on esmalt defineerida, mis on praak, lammutada see laiali ning analüüsida praagi põhielementide kaudu selle suhestuvust kunstiga. Kirjaliku osa funktsioon on olla teoreetiliseks põhjaks minu lõputöö praktilisele osale. Olen selle jaotanud neljaks:

Esimeses peatükis „Mis on praak?“ panen paika praagi mõiste. Alustan sõnast endast, uurides selle ametlikke definitsioone ja etümoloogilist tausta. Samuti seletan lahti, mida see sõna minu jaoks tähendab ja miks see mulle huvi pakub. Lisaks käsitlen sõna „praak“ inglise keelde tõlgitavusega seotud raskusi, kuna olen, nii akadeemilises kontekstis, kui ka oma sõprusringkondades, pidanud aeg-ajalt seda teemat inglise keeles lahti seletama. Neil juhtudel olen sageli tundnud frustratsiooni sõnaga „praak“ kaasneva „aura“ edasi andmises. Tunnen, et säärane tõlkeraskus lisab selle sõna huvitavusele uue tasandi. Lisaks, teen katse pakkuda välja uus inglise keelne sõna vasteks praagile.

Teises peatükis „Praagi anatoomia“ uurin, kuidas praak tekib. Käsitlen praagi põhikomponendina viga ning selle põhjal uurin võimalikke vigade tekke põhjuseid. Toon näiteid enda kogemustest, sealjuures ka „Praagipäevikust“, mis on minu kirjalik dokumentatsioon tööil tekkinud praagijuhtumitest.

Kolmandas peatükis „Praak kunstis?“ vaatan, mis määral praagi mõiste sobitub kunsti, uurides sellega seonduvate elementide rolli kunstis ning ka ebaperfektsuse väärtustamise tagamaid.

Neljandas peatükis „Praktiline osa“ räägin oma töö praktilisest osast ja protsessist, mille kaudu oma kavandatava lõpliku tööni olen jõudnud.

Teadvustan, kui laiaks seda teemat saab ajada, nii et olen seda hoomatavuse mõttes kitsendanud lähtuvalt oma huvipunktidest. Samuti mõistan, et paljud siin töös ilmnevad teemad on olnud kunstiteaduses relevantsed juba enne minu sündi – seega selle töö eesmärk on pigem olnud tutvuda olemasolevate käsitlustega ja leida nendes toetust oma teooriatele ja arusaamadele.

TAUST

„Katki, aga armas“

2020. aasta lõpus panin kokku luulekogu, pealkirjaga „Katki, aga armas“, mis sisaldas ka samanimelist luuletust. Väljend „katki, aga armas“ oli ka see, mille kaudu ma, esialgu, käesolevale temaatikale lähenesin. Tulin selle peale, märgates trendi, et mu elus on palju asju, mis on kas defektsed või katkised, aga omavad sellegipoolest tugevat hingelist väärtust. Tunnen, et see nähtus on huvitav ja on midagi, millega paljud inimesed veel, peale minu, suudavad suhestuda. Näitena ühest katkisest asjast, millest ma siiani pole suutnud loobuda, toon oma bakalaureusetöö põhielemendiks olnud vana BMW¹. Vähe sellest, et nii selle auto omandamise protsess, kui selle eksponeerimine EKA-s, oli minu jaoks üks hullumeelsemaid kogemusi üldse, siis leidis see, pärast kunstiteose-elu, rakendust ka minu igapäevase sõidukina – seda kaks aastat järjest lausa. Kuna tegu on siiski vana autoga, mis on ametlikel andmetel osalenud vähemalt kolmes liiklusõnnetuses, siis on see võrdlemisi katkine ja räbal masin, millega sõitmine oli tihti närvesööv kogemus. See kippus üle kuumenema ja lagunema, õli lekkis täpselt-teadmata kohast ning, aeg-ajalt, isegi ei käivitunud korralikult². Siiski, oma katkisusele vaatamata, omandas ta mingisuguse võlu minu jaoks. Seda parandades ja sellega igapäevaselt sõites, sai ta justkui päriselt minu omaks. Sellel on oma *story* ning

---

¹ „Meenutusi tühjast aastast“ (2019) oli minu interaktiivne audio-installatsioon TASE'19 näitusel. Teos kujutas endast vana BMW-d EKA fuajees, mille sees sai kuulata minu üleslindistatud lühijutte mu gümnaasiumi-järgsest vaheaastast. TASE'19 avatseremoonial pidas, teose kõrval, kõne president Kersti Kaljulaid, kes enne seda ka autos sees istus.

² Neid vigu oli veel. OI, NEID OLI VEEL!

lisaks sellele, suudan ma, inimesena, suhestuda selle ebaperfektsusega, sest sellest ehitub iseloom. See auto on saanud minu jaoks, mingil määral, karakteriks. See on väga katki, aga meeletult armas.

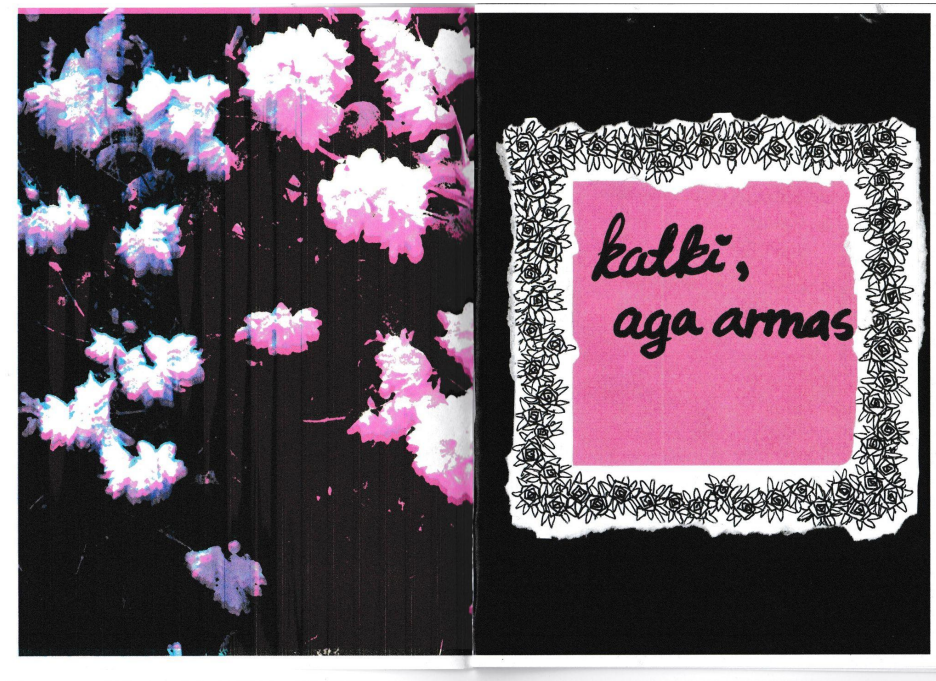
Illustratsioon 1: minu katkine bemm

Eelmainitud luulekogust aga sain inspiratsiooni ka selle praktilisel teostamisel. Kogu valmis 25-eksemplarise isevalmistatud *zine*ina. Kuna tiražeerimisprotsessi käigus olin sunnitud, korduvalt, töökäiku muutma, proovides kokku kolme erinevat printerit ning mõnel juhul ka puhta fotokoopia asendamist otse arvutist printimisega, siis leidis aset üsna palju eksperimenteerimist ja tekkis arvestatav kogus **praaki**. Kuna aga praak ja defektne esteetika läksid, minu arust, väga hästi kokku trükise pealkirja ja kontseptsiooniga, siis mingist hetkest otsustasin neid defekte rakendada oma töömeetodina. Tulemusena olid enamik trükiseid visuaalselt ainulaadsed. Paljude puhul oli sisu mustvalge fotokoopia, osadel aga värviline trükk. Mõne eksemplari puhul skaneerisin tooriku arvutisse, kus mängisin fototöötlusprogrammis selle värvitoonidega ning seejärel trükkisin uuesti välja. Siinkohal tasub mainida, et algselt kasutasin kodust tindiprinterit, mille kassetid said häbiväärselt kiiresti tühjaks ja sealt tekkiski idee kasutada eelmainitud skaneerimise ja fototöötluse meetodit, et redigeerida prinditava lehekülje värvikooslust, vastavalt tindikassetis olevale tindijäägile.

Lisaks tekkis tühjenevate tindikassetide tõttu trükistel artefakte, mida samuti proovisin visuaalselt ära kasutada.

Kõige rohkem aga leidis eksperimenteerimine aset trükise sisekaante trükkimisel, mille käigus võtsin mingi hetk vastu otsuse teha iga sisekaane kujundus erinev.

Lühidalt öeldes, ma tegin otsuse sihilikult eirata tiražeerimise põhimõtet toota identseid koopiaid. Tahtsin selle kaudu lisada sellele trükisele teatavat isklikuse aspekti – iga inimene, kes sai omale eksemplari, sai ühtlasi ainulaadse isendi. Mõned näited skaneeritud trükistest:

Illustratsioon 2: „Katki aga armas“ kaane sisekülje trüki üks variatsioone

Illustratsioon 3: „Katki aga armas“ tagakaane sisekülj

Kaante sisekülgede kujundusi trükkisin sellesama odava tindiprinteriga, kiht-kihi haaval, mängides kihtide vahel põhikujutisega Photoshop'is.

Siiditrükk

Nagu alguses juba öeldud, siis peamine lähtepunkt antud teema uurimisele on minu siiditrükkali amet. Siiditrükiga olen ma tegelenud juba EKA-s õppimise algusest, kui seda graafika eriala põhiselt meile õpetati ning lisaks sellele, et olen töötanud siiditrükkalina kokku kahes erinevas firmas, olen kasutanud seda tehnikat oma kunstis. Kuna tegu on minu jaoks tuttava tehnikaga, millega regulaarselt töötan, siis sellest tulenevalt lähenen ka sellega käesolevale teemale. Tootmistööna seda tehes olen aga enim kokku puutunud just praagi nähtusega ja see on tugevalt mõjutanud seda kuidas ma edaspidi olen suhtunud praaki ja seda mõtestanud. Nimelt, kui enne oli praak minu kui kunstniku jaoks pigem kõrvalprodukt, mis vahepeal isegi oli huvitav, või isegi soositav, siis töökontekstis kaasneb praagiga vastutus ning igasugune kunstiline väärtus ei oma tähtsust. Sellest tekkis ka huvi praagi väärtuse kontekstist sõltuva duaalsuse vastu. Sellele on aidanud eriti kaasa mõned juhtumid töö juures, kus on tekkinud nii-öelda hea praak. Näiteks oli kord, kui üks algaja-töökaaslane näitas mulle ühte väikse defektiga särki ja küsis: „kas see on okei?“ Ma ei osanud alguses vastata, sest see defekt tegelikult nägi isegi päris hea välja – see komplimenteeris seda kujutist, mingil määral. Tõsi – mõni praak on lihtsalt hea.

Põrumine

Ei saa salata, et kogu see praagiuuringute projekt on kohati, pisut, ka eneseleeviitav. Kui rääkida praagist, erroritest, defektidest ja katkistest asjadest, siis tundub enesestmõistetav rääkida paralleelselt ka läbikukkumisest, mis on samuti olnud relevantne faktor selle tööga tegelemisel. Ehk siis suurt mõju minu magistrیتöö teemale on avaldanud magistriõpingute protsess ise – või siis täpsemini, see kuidas see on kulgenud ning mis see minuga teinud on. Kõiki minu kolme magistriõppe aastat (k.a akadeemiline puhkus) on saatnud ebakindlus, identiteedikriis, eksistentsiaalne kriis, põrumised, nurjumised, nullist algamised ja frustreeritus. Minu

algne magistr töö teema (õigemini siis stuudioprojekt) oli, tegelikult, pikka aega, üldse praeguse Eesti punk-skeene dokumenteerimine analoogfotograafia kaudu. Kogu seda projekti saatis aga ebakindlus ning teadvustasin kogu selle aja vältel, et ma tõenäoliselt ei suuda leida selles pidepunkti, mille põhjal tõsiseltvõetav magistr töö kirjutada. Lõppkokkuvõttes ei osanud ma isegi täielikult põhjendada, miks ma seda tegin. Selle kõrvalt otsisin, salamisi, nii-öelda plaan B-d, milleks sai teise kursuse alguses „praak“. Muidugi too punk-projekt ei olnud täielik raiskumine, kuna tegelesin ka selle raames analoogfotoga ning ka paljud minu nii-öelda "praakfotod", mis selle käigus tekkisid, olid samuti inspiratsiooniks praagi-teemale. Samuti saab tõmmata seoseid pungi ja praagi vahel – punk esteetika, mis oma *DIY*³ mentaliteedist tulenevalt, on sageli üsna lohaka ja "katkise" stiiliga. Lisaks, punk subkultuurina on tihtipeale koduks isiksustele, kes tunnevad end kui ühiskondliku "praagina", ehk kõrvalejätetuna ning mittesobitavana. Võib öelda, et punk embab praaki.

Aga lisaks loomeblokile oli mõjutavaks faktoriks minu „töö-kool“ elurütm, mis osutus, mõistagi, meeletult stressirohkeks ja pidevaks mureallikaks jõudlikkuse osas. Seega õppisin, et mitut asja korraka teha on kiire tee nendes kõigis haledalt põrumiseni ning üsna kiiresti leidsingi ennast situatsioonist, kus ma ei saa ei koolis, ega tööl enam hakkama. Aina rohkem asju hakkas, maakeeli, perse minema ja tundus, et olengi järsku magnet igasugustele äpardumistele ja vahejuhtumitele. Seega on minu töö üheks keskseks elemendiks põrumine ja sellega toime tulemine, mis omakorda annab sellele isikliku tasandi.

Lugemine

Põhilised raamatud, mida ma sellel teemal sirvinud olen, on Whitechapel Gallery „Documents of Contemporary Art“ seeriasse kuuluvad „Failure“ (toim. Lisa Le Feuvre, 2010) ja „Chance“ (toim. Margaret Iversen, 2010), millest esimene käsitleb ebaõnnestumist ja viimane juhuslikkuse rolli moodsas kunstis.

---

³ *DIY* – *do-it-yourself* – "tee ise".

Marge Monko ja Neeme Loppi koostöös valminud fototeooria tekstide kogumikust „Väike fototeooria lugemik“ (EKA Kirjastus, 2021) lugesin Hito Steyerl'i teksti „Kehva kujutise kaitseks“ (Steyerl, tlk. Ingrid Ruudi, 2009) ja Walter Benjamini teksti „Kunstiteos oma mehhaanilise reprodutseeritavuse ajastul“ (Benjamin, tlk. Mati Sirkel, 1935/1939).

Lisaks neile olen tutvunud ka Paul Paperi raamatuga „Too Good to be Photographed“ (Lugemik, 2017) ning Roland Barthes'i tekstiga „The Photographic Message“, raamatust „Image, Music, Text“ (tõlk. Stephen Heath, 1977).

Nende tekstide lugemise ja õppejõudude ja juhendajatega suhtlemise käigus on avanenud väga palju erinevaid tahkusi sellele teemale, aga lihtsalt, et mitte ära uppuda sellesse teemasse ja hoida seda endale jõukohasena, olen ma teinud struktuurilisi kitsendusi, mistõttu ei jõudnud kõik eelnimetatud allikatega seotud teemaarendused siia teksti.

§ 19. Tasustamine praagi korral

(1) Praagiks loetakse töö või toodang, mis ei vasta tööandja poolt kehtestatud kvaliteedinõuetele. Täielik praak on töö või toodang, mis ei kõlba üldse kasutamiseks ettenähtud otstarbel ja mida pole võimalik või majanduslikult otstarbekas kasutamiskõlblikuks muuta. Osaline praak on töö või toodang, mida mõningate mööndustega on võimalik ettenähtud otstarbel kasutada või mida on võimalik ja otstarbekas täiendada töötlusega kasutamiskõlblikuks muuta.

(Palgaseadus – Riigiteataja)

1. PEATÜKK MIS ON PRAAK?

Etümoloogia, tõlge ja tähendus

Hea oleks, alustuseks, põhjalikult selgeks teha, mida sõna „praak“ tähendab. Üks esimesi lükkeid, mis ma selle teema käsile võttes tegin, oli uurida, kas keegi teine on veel kirjutanud magistritööd teemal „praak“ ning selle kaudu leidsin Gerli Liivamäe töö, pealkirjaga „PRAAK“, kus oli samuti välja toodud selle lehekülje alguses paiknev väljavõte Palgaseaduse⁴ 19. paragrahvist „Tasustamine praagi korral“. Peale selle oli ta konkreetselt praagist kirjutanud minimaalselt, kui üldse, ning tema uurimistöö ülejäänud mahus rääkis tema moebrändist „PRAAK“. (Liivamägi 2008) Väikse, sõbraliku noogutusena Gerlile, siiski otsustasin seda siin mainida.

Oma olemuselt on praagi puhul tegu mõistega, mis kehtib peamiselt tööstuslikus kontekstis ning Eesti Õigekeelsussõnaraamat 2018 kirjeldab seda järgnevalt:

„**pr`aak** <22e: praagi, pr`aaki> *alaväärtuslik toode v toodang*. Praagi+tegija. Praak+kaup, praak+loom <-looma> põllum, praak+materjal, praak+toode, praak+töö“

([ÕS] Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2018, 2022)

---

⁴ Väljavõte on Palgaseadusest, mis kehtis kuni 30.06.2009.

2009. aasta „Eesti keele seletavas sõnaraamatus“ on praagi kohta kirjutatud järgmiselt:

„**praak** <praagi 21> <s>

kehtestatud kvaliteedinõuetele mittevastav toode v. toodang. *Parandatav, lõplik praak. Praaki tootma, tegema. Tsehh töötas ilma praagita. Pudenev krohv on ehitajate praak. Filmilint osutus praagiks. See kangapartii läheb praaki. Paranda oma praak ära.* || (laiemalt millegi halvatasemelise kohta). *Korvpallimängus oli palju tehnilist praaki. *Õpetaja peab pahahti heaks tegema ka koduse kasvatuse praagi.* P. Kreitzberg.“

([EKSS] Eesti keele seletav sõnaraamat 2009, 2022)

Mõlema allika puhul on eelnevate näidete kõrvale toodud sõna „praak“ tähenduseks ka viinapõletamise järel tekkinud, loomasöödana kasutatav, jääkaine, aga sel näol, tundub mulle, on tegu omaette sõna ja nähtusega ning kuna minu töös on fookuses trükipraak ja defektid, siis jätan need kõrvale. (EKI 2022)

Nagu näha, siis mõlemas näites on läbivateks sõnadeks „toodang“ ja „nõuded“, mis viitab sellele, et praak kui termin on oma olemuselt üdini tööstusliku konnotatsiooniga. Kuna kunstis ei ole otseselt „toodangut“, nagu seda võib mõista tootmistööstuses, ning veel vähem, konkreetseid nõudeid⁵, siis satub suure küsimärgi alla sõna „praak“ kehtivus kunstis.

Aga mis on kõige huvitavam selle sõna juures, on tema tõlgitavus – või siis pigem tõlkimatus. Sellest ajast peale, kui ma oma uuringutega alustasin, on kimbutanud mind raskused selle sõna tõlkimisel inglise keelde. Seda eriti just akadeemilises kontekstis, oma uurimisobjekti, eesti keelt mitte-kõnelevatele inimestele, seletades.

Sõna „praak“, kui selline, ei tundu eksisteerivat inglise keeles. On vaid kas liiga erialaspetsiifilised (*misprint* trüki valdkonnas) või liiga üldised (*scrap, reject*) vasted sellele, millel puudub samasugune efekt, nagu sõnal „praak“. Kui ma räägin otseselt

---

⁵ Juhul, kui ei ole tegu tellimustööga.

oma siiditrüki tööst, siis ei ole mul mingit probleemi kasutada sõna *misprint*, aga praak ei ole pelgalt trükitoöstusele omane nähtus. Ka muudes tootmistööstuse valdkondades võib tekkida praaki, aga sõna *misprint* seal ei kehti, kuna see tähendab konkreetselt trükipraaki. Sõna „praak“ on eriline, sest ta omab kindlat tähelepanu tõmbavat väärtust. Sellel peaks justkui eos olema hüüumärk lõpus. See kõlab töö kontekstis tihtipeale hüüdena: „PRAAK!“ Ning kohe on uudishimu laes – „mis juhtus?“, „kuidas juhtus?“, „kui hull on?“, „mis nüüd saab?“

Ma ei ole veel kohanud inglise keeles vastet „praagile“, millel samaväärne mõju on.

Google translate annab päringule „praak“, eesti keelest inglise keelde, järgnevad vasted:

„*scrap* – vanametall, praak, utilil, tootmisjäätmel, väljalõige, tükike“

„*waste* – jäätmel, prügi, raiskamine, jääde, heitmed, praak“

„*reject* – praak“

„*refuse* – prügi, heitmed, tootmisjäätmel, jätted, praht, praak“

„*spoilage* – riknemine, praak, praaktoodang, riknenud kaup“

„*junk* – krempel, vanakraam, utilil, praak, džonki“

(Google Translate:

<https://translate.google.com/?sl=et&tl=en&text=praak&op=translate>)

Leian, et ükski nendest vastetest ei ole meelepärane kirjeldamaks praaki, nii, nagu mina sellega oma erialal kokku puutun. Kui, siis pigem „*scrap*“ ja „*reject*“. Aga, toon esile veel kaks sõna, mis sellele, minu arvates, lähemale jõuavad:

misprint – liiga spetsiifiline: tähendab konkreetselt trükipraaki.

defect; defective product – esimene viitab konkreetsele veale, mille tõttu midagi saab praagiks lugeda.

Viimane variant, ehk „vigane toode“, on aga vist kõige lähedasem praagi mõistele, kuid see ei ole üks sõna. Veel üks ingliskeelne sõna, mis leiab antud teemal palju

kasutust, on *error* (eesti k. „viga“), kuid samamoodi nagu „*defect*“ on ta pigem element, millest praak minu käsitluses koosneb.

Ühesõnaga, ma tunnen puudust selle sõna ingliskeelsest vastest, millel oleks samasugune kõla. Nagu ma mainisin, siis „praak“, ühesilbilise sõnana, saab kõlada kiire, kraaksuva hüüdena. See kõlab juba veidi ebameeldivalt, kuid samas ekspressiivselt ning annab märku, et midagi on valesti läinud. See mõjub peaaegu kui vandumine ning sobib paari sõnadega nagu „kurat“, „raisk“ ja „perse“.

„TÜRA!“

„Mis tegid?“

„Praaki tegin, raisk!“⁶

Olen mõlgutanud mõtet pakkuda välja uus sõna inglise keelde. See muidugi ei ole lihtne – lihtsalt paugust uut sõna välja mõelda. Aga kriteeriumid on selleks olemas: eelistatavalt lühike, ühesilbiline, „karmi“ kõlaga, tähelepanu püüdev sõna. Eesti keelde tuleb sõna „praak“ alamsaksa laensõnana. Seega võiks võtta ka sealt mingit inspiratsiooni, nagu näiteks, lähtuvalt sugulusest sõnaga „vrakk“ (EKI 2022), võiks ingl. k. vaste olla stiilis „*wreck*“, „*wrack*“ või „*prack*“. Esimesed kaks varianti on juba inglise keeles kasutusel olevad sõnad. Viimane variant, eestipäraselt hääldatuna kui „präkk“ aga kõlab, koomiliselt, nagu mingi pardi häälightsus. Seega, loen oma katse ebaõnnestunuks.

Erialases kasutuses selline tõlkeraskus suuremat probleemi ei tekitagi kui lihtsalt ebamugavust. Inglise keelde tõlkides tekib lihtsalt tihtipeale mõttepaus, stiilis: „mis sõna ma nüüd kasutan, et mõtet kõige täpsemini edastada?“, mis teeb asja veidi kohmakaks.

Veel üks põhjus, miks ma selle uurimistöo raames hoian, nii väga, kinni sõnast „praak“, tuleneb minu enda kogemusest – mida ma sellest rääkides ühtlasi tahan ka edasi anda. Olles töötanud mitu aastat tootmistrükkalina, on mul tekkinud tunne, et see sõna justkui omab paljude, samas valdkonnas töötanud, inimeste teadvuses

---

⁶ Kordan: tugevad emotsioonid ja ropud sõnad käivad praagiga kaasas.

erilist kohta. Piltlikult kirjeldaksin seda kui, nii-öelda, kummitust, mis trükkalit, tööpäevast tööpäeva, saadab. Sest seda võib juhtuda ükskõik kellel – isegi neil kellel seda juhtub vähem – tihtipeale kõlab selle peale lause: „kõigil juhtub.“⁷ Samuti, on see ennustamatu, sest üldiselt keegi ei tee praaki meelega. Minu isiklik kogemus on see, et ma kipun tegema praaki enam siis, kui ma liiga mugavaks või uljalt enesekindlaks muutun, või kui ma olen mõtetega mujal.

Mis veel tähtsam – olen täheldanud, et praak, sarnaselt muudele argipäeva äpardustele, omab potentsiaali olla *story*. Minu staažikamatel kolleegidel on, peaaegu kõigil, mõni anekdoot või jutt seoses ühe, või mitme, märkimisväärse praagijuhtumiga, mis kõik pakuvad suhestumise momenti, või vähemalt meelelahutust. Sealjuures, mida suurejoonelisem ja katastroofsem juhtum, seda huvitavam on sellest tulenev jutt.

Sellest tulenevalt on sõna „praak“ kivistanud ennast minu, kui tootmistrükkali, teadvusesse kui fenomen. Samuti kasutab üks minu kolleegidest, humoorikas võtmes, mõistet, nagu „praagi nägu“. Tema sõnul tähendab see spetsiifilist näoilmet, mis inimestel tekib, vahetult peale seda, kui nad on teadvustanud, et on just praaki teinud. (Mina lisaksin sellele omalt poolt ka, et neid „praagi nägusid“ on inimeselt-inimesele ja praagi astmest sõltuvalt erinevaid. Samuti mängib rolli kehakeel.)

Näide kasutusest: „*Sul oli siuke praagi nägu peas, nii et tulin vaatama mis sa teed siin.*“

---

⁷ "Praak happens", haha.

2. PEATÜKK

PRAAGI ANATOOMIA

Kuidas vead tekivad?

Seega, nüüd, kui praagi definitsioon on kindlaks tehtud, võtan ette küsimuse „kuidas praak tekib?“ Kuna praaki võib, antud käsitluses, mõista kui toodet, millel esineb kõrvalekalle etteantud kvaliteedistandardist, siis võib järeldada, et selle tekke peamiseks teguriks on viga ehk *error*. Ehk siis selle peatüki eesmärk, täpsemalt, on uurida erinevaid vigade tüüpe ja nende tekkimise põhjuseid.

Tehniline viga ja mittekompetsus

See tundub esmapilgul kõige esimene ja loogilisem praagi meelitav tegur. Kui päris hästi ei oska, siis kipub ka valesti minema. Oskamatusest tekkinud praak, või siis nagu mina seda kutsuksin: „õpetlik praak“, on, vähemalt minu kogemuses, kõige vähem frustreerivam praagi tüüp, sest sel puhul on kõige lihtsam mul endale andestada – „järgmine kord tean ja teen paremini.“

Näide elust enesest: trükkisin tööle ühele pusale kahe värviga trükki. Kuna värvikihte oli kaks, siis pidin kihtide vahel värvi kuivatama kasutades selleks vahekuivatit. Enne teise kihi trükkimist aga ei lubanud ma küllalt kaua aega tootel jahtuda ning tõmbe käigus kuivas, kõrge temperatuuri tõttu, värv raami külge ja sellele lisaks kleepus raam trüki külge. Tulemuseks oli rikutud trükk ning (kergelt) kahjustunud töövahend. Siiski tunnen, et see kogemus tuli mulle kasuks. Oma vigadest õpib ikkagi paremini.

Samuti võib vabastada, vea korral, ennast süüst, kui selle tekke on põhjustanud tehnikapoolne rike. Samas võib vaielda, et tehnilisi rikkeid ei tekiks, kui inimlik pool näitaks välja küllalt hoolikust ja kontrolli, et ennetada võimalikke rikkeid. Sellele omakorda vaidleksin ma vastu, et sellised ootused ei mahu, igas ettekujutatavas situatsioonis, inimliku mõistlikkuse piiridesse. Näiteks eriti, kui mõne seadme kontroll on kellegi teise vastutuses. Seega ettenägematut tehnilist viga võib määratleda kui

viga, mis tekkis seadmest või tööriistast sõltuvalt, tema sihtotstarbelise kasutamise käigus, järgides sealjuures korrektselt kõiki ettenähtud nõudeid.

Unustamine; valesti mäletamine; psühholoogilised tegurid

Frustreerivamad praagijuhtumid on need, mis kipuvad liiga tihti korduma. Töökaaslane kiitleb, et teeb vaid korra kvartalis praaki. Muidugi seepeale mõtlen: „miks ma niimoodi hakkama ei saa?“ Tahan ju ka olla tubli ja mitte pange panna. Siiski seda kipub juhtuma ja juhtuma. Tekib lausa tunne, et mul endal ei olegi kontrolli selle üle. Tihti peale teen vigu, olles, ekslikult, isegi veendunud nende õigsuses.

Enda puhul täheldan, et osad minu mäluksitused on tingitud ajapikku tekkinud harjumuspärasustest tulenevatest valeennustustest. Lihtsamini võib neid käsitleda kui lohakusvigu. Viimaste kuude jooksul on mind hajameelsus kimbutanud just trükiettevalmistuse kõige tähtsama ülesande juures – kavandi vaatamises. Olen trükkinud logosid toote valele poolele ning olen ka värve sassi ajanud. Mis puutub koguste arvestusse, siis matemaatikas olen ma alati olnud loll kui lauajalg. Raske on defineerida, mis nende n-ö. „ajupuuksude“ või mõtteprotsessi vigade taga on, peale lihtsa hajameelsuse. Kindlasti ei tee ma ometi neid meelega. Sigmund Freud, oma raamatus „Argielu psühhopatoloogia“, teoretiseerib, et eksimuste taga peituvad väljatõrjutud mõtted. (Freud 1929:194; tõlk. OÜ Väike Vanker, 2001) Paneb mind mõtlema, kas ma tõesti siis tõrjun ja surun mingeid mõtteid eemale, kui ma tööl valearvestusi teen, või asju segamini ajan? Võib-olla ma ei ole ise lihtsalt seda märganud.

„Praagipäevik“

Et oma nii-öelda „praagi tendentsidest“ paremat ülevaadet ja arusaama saada, hakkasin ma möödunud suvel kirjutama päeviku vormis üles oma, tööl tekkinud, praagijuhtumeid. Toon siin ühe sissekande illustreeriva näitena välja ning analüüsin seda põgusalt, lähtudes peatüki alguses määratud praagi tekketeguritest.

„Praagipäeviku“ sissekanded on vormistatud järgmiselt: kuupäev; millega tegu on; mis valesti läks; mis sellest juhtus ja/või mida sellest õppisin.

Lisaks, on see kirjutatud slängi- ja vulgaarsuste-rohkes kõnekeeles, sest praagi tagajärjeks on tihti ka tugevad emotsioonid. Samuti, pidades silmas privaatsuse põhimõtteid, olen eemaldanud järgnevast näitest isikute, firmade ja kaubamärkide nimed, ning ka vähem-tähtsad tellimustega seotud infokillud. Lisan märkuseks, et asendan stiililise kiiksuna oma mitteametlikes tekstides ü-tähe y-iga.

„16/09 - 7/10/2021; [REDACTED] I PRAAGID:

[REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] särgid. ette [REDACTED] värvi, taha sama moodi.
kogus: [REDACTED]000 särki - [REDACTED]000 trykki.

lõpptulemus: 8 praaki vajasisid asendust, 3 neist oli [REDACTED]i tehasepraak. 5 olid minu.

need kolm viiest mida ma võtan arvesse:

1. esimene praak oli selline, et [REDACTED] avastas yhel särgil värvised näpujäljed, mida ta maha ei saanud. minu emotsioonid: ouch.

2. ja 3. praak tulid korruga: hakkasin taga-pilti ette trykkima. hea et niigi vara märkasin.
probleem: unustasin raaklid ymber paigutada õigetele raamidele.
emotsioonid: mitte head.

need mis ma ei tunnista praagina olid tegelikult normaalsed trykid, lihtsalt vahekuiv otsustas neid veits kärsatada. tootele tekkisid kollakad laigud - need sai [REDACTED] märja nustikuga enam-vähem maha, aga [REDACTED] millegi pärast lasi need siiski asendada. miscommunication vist.

ylidine kokkuvõte pärast kolme nädalat järjestikku trykkimist: tegelikult päris hästi läks.
praagi koefitsent: kõigest [REDACTED]:1000

mida õppisin: TIMM VEND OLEN!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!“

Kommentaar:

Siin on tegu hooletuse vigadega. Kuna suuremahuliste tellimuste puhul on tähtis ajaga arvestamine ning, seega, on tähtis tempot hoida, siis need märkamatuses tekkivad vead on sedavõrd lihtsamad juhtuma. Sellest ka siis märkamatus, et mõni näpp on saanud värviga kokku, isegi kui ma kontrollisin neid, oma arust. Siinkohal äkki oligi Freudil õigus – äkki, kiirustades, ma kontrollisin oma käsi vaid „stiili pärast“ ning kuna ma ei tahtnud seal näha värviplekki, siis teadvustamatult ma vaatasin sellest mööda, kuigi ta seal tegelikult oli.

Unustada aga raaklid õigetele raamidele ümber tõsta, võis tekkida selle tegevuse korduvast olemusest. Kuna mul oli peas juba mitu mälupilti erinevatest kordadest, kui olin seda teinud, siis oma kiirustavas mõtlematuses tekkis mul peas ekslik arusaam, et olin tookordki seda juba teinud, kuigi ei olnud.

3. PEATÜKK

PRAAK KUNSTIS?

Vigade ja põrumise suhe kunstiga

Nüüd jõuan oma uurimistöö teema tuumikusse, kus käsitlen praaki kunstniku perspektiivi läbi. Tööl seisan tihtipeale vastakuti vigaste kujutistega ning olles samaaegselt tööline ja kunstnik, huvitab mind kahe valdkonna erinev suhtumine vigadesse. Kui trükikojas on tekkinud praak, ehk vigane trükk või toode, on see arusaadavalt õnnetus ja objektiivselt halb olukord: firmale tähendab see peavalu soovimatute lisakulutuste ja bürokraatia kujul ning, halvemal juhul, potentsiaalset kahju mainele. Töötajale, kes praaki tegi, tähendab see ärevust ja stressi oma töökoha hoidmise suhtes ning, mõne hoolivama inimese puhul, ka lööki enesehinnangule. Kui trükkimisel tekkis viga, mis muudab tulemuse ebaklappivaks sellega, mis oli tellimuse näol ettenähtud, käsitletakse antud toodet kui raiskuläinut. Kuid, isegi, kui enamik praaki, millega ma tööalaselt olen kokku puutunud, ei ole visuaalselt eriti huvitav, on siiski vahest tekkinud mõni näide, mis on oma vea tõttu saavutanud uue esteetilise väärtuse, või siis vähemalt näinud, vaatamata veale, siiski aktsepteeritav välja. Vaadates objektiivse, tootmist ja tulu tähtsustava nurga alt, ei oma see mingit tähtsust, aga kunstilisest vaatepunktist, selle kõrval, tekib küsimus, mida teha, kui praak on hea?

Katki ja praak

Et paremini mõista vigade rolli kunstis, räägin natuke katkisusest ja sentimentaalsest väärtusest, kuna tunnen, et neil on ühisosasid praagiga. Kuigi praagi ja katkisuse vahele saab tõmmata eristava piiri (defektne või praak asi on juba loomise hetkest vigane, kuid katkisuus viitab mingisugusele kahjustusele, mis on tekkinud aja jooksul), on nende ühiseks teguriks siiski viga ja seega ei saa ma katkisusest, siin teemal, mööda hiilida.

Illustreeriva näitena toon siinkohal välja ühe, sajandite-vanuse, Jaapani kunstivormi, *kintsugi*. See kujutab endast katkiste nõude parandamist kullapuruga segatud lakiga, mille tulemusel jäävad selgelt nähtavaks murdejooned, kust nõu oli killustunud. Selle

mõte, lisaks katkisele nõule uue visuaalse kvaliteedi andmisele, on ka omaks võtta vigu ja ebaperfektsusi, märkides purunemist kui osa selle nõu ajaloost. (Allikas: <https://traditionalkyoto.com/culture/kintsugi/>)

Sellest kunstivormist kuuldes, tulid mulle minevikust meelde kõik mu lemmiktassid, mis mingi hetk olid leidnud oma saatuse mitmes tükis, kõögipõrandal laiali. Oleks ma vaid siis teadnud sellisest tehnikast... (mitte, et 12-aastane mina oleks hakanud kullaga keraamikat kokku liimima.) Aga see näitab, et mingid asjad lihtsalt on armsad ja saavad tihtipeale veel armsamaks, kui nad on, mingi hetk, kahjustunud või hävinenud (umbes, et: „sa ei tea päriselt, mis sul on, kuni sa kaotad selle“) ning veel rohkem neid parandades. Neist tassidest polnud mul südant ühtegi minema visata ja need on mul tänaseni alles.

Nagu kirjatüki alguses oleva bemmi-jutu ning paar lõiku tagasi mainitud *kintsugi* näitel võib järeldada, siis katkisuus kujutab endast *story*'t. Sama võib ka vigade kohta öelda. Vead ja armid annavad asjadele omapära ja see teeb neid huvitavaks. Nii lihtne ongi.

Variatsioon ja juhuslikkus

Praaki kunstipäraselt suhtumiseks annab võimaluse variatsiooni mõiste. Kust maalt hakkab praak? Mis puhul on tegu õnneliku õnnetusega?

Et illustreerida oma mõtet, toon ma – just nimelt – välja illustratsioonid:

Illustratsioon 4: võrdlus digitaalse lähtekujutise ja vigase väljatrüki skänni vahel.

Parempoolset trükki võib lugeda objektiivselt praagiks, kuna ta ei klapi visuaalselt oma lähtekujutisega. Mis sellele ainult tuge pakub, on ka all, vasakul nurgas, olev värviriba, mis reedab tindikassetis oleva magenta-puuduse⁸.

Kui ma oleksin palgatöö raames sellise tulemuse tootnud, siis oleks sellega, ilma pikema jututa, kaasnenud praagiakt⁹. Aga ma ei teinud seda töö. See ei olnud

⁸ CMYK trükiprotsessis reprodutseeritakse kujutis nelja põhivärviga: tsüaan, magenta, kollane ja must. Minu Canon Pixma MG3500 printer on jaotanud need toonid kahte tindikasseti: värviline ja must.

⁹ Praagiakt on praagijuhtumi dokument – praagi bürookraatlik külg, ühesõnaga.

tellimustöö. Ja minu arust see parempoolne näeb ka hea välja – ta näeb teistsugune välja, aga hea ikkagi. Ta on pildina jätkuvalt nauditav. Sellele lisaks sain ma, teine kord, printerist vastu veel säärase tulemuse:

Illustratsioon 5: ilus praak

Mis siin juhtus, on, jällegi, tühjeneva tindikasseti tagajärg: Kõik värvid, peale musta ja tsüaani, on printimise vältel, erinevatel hetkedel, otsa saanud ning sellest on tekkinud säärane vikerkaarelik värvikombo. Objektivselt, taas, on see praak, aga hinnanguliselt võib märkida, et tulemus on veelgi huvitavam kui see, mis oli oodatud.

Sellised variatsioonid mõjuvad huvitavalt, kuna nad justkui värskendavad algkujutise visuaalset muljet, nihestades selle ülesehituslikke elemente, milleks antud juhul on

värvikooslus. Säärane efekt on võrreldav vene formalisti Viktor Šklovski terminiga „ostranenie“ (kirillitsas: *остранение*)¹⁰, mis kirjeldab kunstilist võtet, millega kujutatakse tavalisi asju sedavõrd võõral kujul, et see avab vaatajale uue perspektiivi, millest maailma näha. (Defamiliarization. Wikipedia 2022) Sarnast efekti võib täheldada antud kassipiltide variatsioonide käsitluses. Kujutise visuaalne võõrandamine algmaterjalist paneb selle uut moodi mõjuma. Olen märganud, et samasugune „värskendus“ juhtub ka siis, kui pilt teistpidi keerata või seda peeglisse pöörata. Isegi, kui esmapilgul ei tundu see suure muudatusena pildile endale, võivad selle tulemusel välja paista detailid, või isegi vead, mis algselt märkamatuks jäid. Joonistaja ja graafikuna olen väga tuttav peegelpildi kui tehnilise vahendiga – eriti joonistamise käigus vaatan regulaarselt pilti peeglist, et paljastada proportsiooni- ja sümmeetriavigu.¹¹

Variatsioonidega mängimisel on elemendiks ka juhuslikkus. See on üks põhjusi, miks mulle meelepäraseks vahendiks sellele teemale lähenemisel on olnud trükk ja analoogfotograafia. Kuna mõlemad tehnikad näevad, lõppkujutise produtseerimiseks, ette pikka ettevalmistus- ja/või töötlusprotsessi (filmifoto puhul eriti ilmutamist ja suurendamist), mille käigus ei ole pidevat ja otsest visuaalset tagasisidet lõpptulemusest, siis on sedavõrd tõenäolisem neis üllatusmoment – täpsemalt, enese üllatamise võimalikkus.

Juhuslikkuse rollist kunstis on kirjutanud George Brecht, oma essees „Chance Imagery“ (1957), võttes näiteks dadaismi, sürrealismi ja Jackson Pollockit. Brechti sõnul toimus esimene kõige konkreetsem juhuse kasutus maalis veidi enne I maailmasõda. Samas märgib ta, et kui mõelda, et meil puudub teadvustatud kontroll kõige üle, mis me teeme, siis võib juhuslikkuse rakendamise ajalugu kunstis, akadeemiliselt, viia ka eelajalooliste koopamaalinguteni välja. Juhuslikkust ennast saab, Brechti sõnul, mõista nõnda, et mingi efekti või tulemuse põhjustanud tegurid, või tegurite süsteem, jääb meile teadmatuks, või me ei ole võimelised seda täielikult kindlaks tegema. Ta toob näiteks, et täringu kukkumine, mis-tahes küljele, on

---

¹⁰ Inglise k. on see tõlgitud kui „defamiliarization“ ning kui ma üritaksin seda eesti keelde ümber sõnastada, siis tähendab see tuttavlikkuse kaotamist või äratuntavuse eemaldamist. Teatris on sellega võrreldav termin „the Estrangement effect“, ehk võõristuseefekt, mille kasutuselevõtjaks on Bertolt Brecht (Defamiliarization. Wikipedia 2022).

¹¹ See on levinud võte joonistajate seas. Eriti tuleb see kasuks portreede joonistamisel.

lõpmatute (suuresti teadmata) tegurite tulemus. Tegurite hulka võib näiteks lugeda täringu vastupidavust, puutenurka lauaga ja laua enda jäikust. (Brecht 1957)

Samamoodi esineb juhuslikkus ka trükkimisel. Tegureid, mis mõjutavad, ka mikrotasandil, lõpptulemuse kvaliteeti on loetlematu hulk. Näiteks: värvi koostis, raakli tõmbel rakendatud surve ja selle ühtlus, jne. Sellest võib järeldada, et kui laskuda mainitud mikrotasandile, siis on täielik identsus, trükkimisel, tegelikult inimlikult saavutamatu. See põhjendab, omakorda, miks praagi määramisel on otsustavaks defektsuse või kõrvalekalde lävi.

Õnnetused ja äpardused

Siinkohal selline huvitav märkus, et selles kirjalikus töös kasutan vaheldumisi sõnu „põrumine“, „äpardumine“, „ebaõnnestumine“ ja „läbikukkumine“, vastetena inglise keelsele sõnale „*failure*“ – situatsioon, mis sarnaneb minu frustratsioonile sõna „praak“ inglise keelde tõlkimisel. Siin aga on see tõlkeraskus vastupidine – kui inglise keeles puudub samaväärse kõlaga vaste „praagile“, siis eesti keeles, tuleb välja, et ei ole sama mõnusa raskusega sõna, vastuseks põrumisele, nagu seda on „*failure*“. Mulle lihtsalt meeldib sõna „*failure*“ ja ma nii väga hoian ennast tagasi seda eesti keelsesesse teksti litsumast.

Aga mis puutub põrumise rolli kunstis, siis Whitechapel Gallery on oma seerias „Documents of Contemporary Art“ pühendanud sellele teemale terve raamatu, pealkirjaga „Failure“ (toim. Lisa Le Feuvre, 2010). Sissejuhatavas tekstis seletab toimetaja põrumise suhet kunstiga sedasi, et kunstiteose kavatsuse ja realiseerimise vahel tekkiv paratamatu lõhe muudab põrumise vältimatuks, millest tulenevalt seesama asjaolu muudab põrumise kunstipraktika keerukuste ja ümbritseva maailmaga resoneerumise keskseks elemendiks. **Läbi põrumise tekib võimalus sattuda millegi ootamatu peale.** (Le Feuvre 2010:12) Samast raamatust tootsin välja ka mõtte Joel Fisheri tekstist „Judgement and Purpose“ (1987), kus ta kirjutab, et isegi, kui standardid on nii kõrged, et need garanteerivad läbikukkumist, ei morjenda need kirglikku impulssi pürgida kõrgeimate ideaalide poole. (Fisher 1987) Tõepoolest – ka enda tegevusest lähtuvalt võin kinnitada, et kunsti tegemine tundub vahepeal pisut sellise kättesaamatu ideaali tagaajamisega. Eks see seostub ka selle mõttega,

et kunsti tegemine kaotab osaliselt oma mõtte kui ei ole enam milleski ennast arendada, või parandada. Läbikukkumine on õpetlik nähtus ja lahutamatu osa ükskõik mis praktikast, kus areng on võimalik. Noore joonistajana, olin ma frustreritud, näiteks, kui kritseldasin ja viksisin, tundide-viisi, ühte pilti, millest lõppkokkuvõttes ei saanud ikkagi rahuldavat tulemust: „SEITSE TUNDI PANIN SELLE KÄKI ALLA, VÕI?“, mõtlesin tihti. Mida ma, tol ajal, endale ei osanud teadvustada, oli see, et see seitse tundi (mõnikord ka 14), läks mingi asja kujutamise õppimise alla. See ei olnudki nii-öelda teos lõpuks, vaid pigem hoopis etüüd ning selle kaudu mu oskuste pagas suurenes.

Rääkides ebaõnnestumiste kasulikkusest kunstis tasub mainida ka Paul Paperi raamatut „Too Good to be Photographed“ (2017), mis on kogumik erinevate fotograafide teostest või projektidest, mis ühel või teisel põhjusel osutusid oma autorite silmis läbikukkumisteks. (Paper 2017) Seal raamatus oli väga palju töid, mis vaatamata sellele, et nad oma autorite silmis ei vastanud algsetele ootustele, olid leidnud mingisuguse uue väärtuse. Samuti illustreerib see hästi mõtet, et see, mis kellegi jaoks on „praak“, võib kellegi teise jaoks olla midagi muljetavaldavat. Seega, kui tootmises tähendab praak kas mahakandmist või parandustöid, siis kunstis kujutab see endas potentsiaali. Tsiteerides Bob Rossi: „Me ei tee vigu – meil on vaid õnnelikud õnnetused.“

Praak, kui mõiste, kunstis samaväärset kehtivust ei oma kui tööstuses. Kunst on liiga subjektiivne, et seda toodangule kehtivate rangete kriteeriumite kaudu hinnata kas õnnestunuks või ebaõnnestunuks. Siiski on oma koht kunstis praagiga seonduvatel elementidel, nagu viga, ebaõnnestumine ja juhuslikkus. Samas, graafika osakonna vilistlasena, oskan ma öelda, et ka kunsti otstarbel trükkides, kasutatakse sõna „praak“, kui mõni trükk läheb valesti. Seega ei ole täielikult välistatud praagi võimalikkus kunstis, vaid pigem on selle mõistmine siin lahtisem.

PRAKTILINE OSA

Protsess

Enam-vähem sujuva üleminekuna punkkontserdifotodest alustasin praagiuuringuid fotodest lähtuvalt, ehk uurisin, enda fotode näitel, mis võiks olla praakfoto. Proovisin paika panna erinevaid kriteeriumeid selle jaoks, nagu näiteks, et praakfoto on see, mis ei tulnud välja soovipäraselt, või ei ole otstarbekohaselt kasutatav. Samuti proovisin seda defineerida fotona, mis on tehniliselt vigane või ebaõnnestunud ning millel puudub sealjuures ka kunstiline väärtus. Kunstilise väärtuse puudumist on foto puhul aga raske, kui mitte võimatu, deklareerida. Mina lähtusin siin põhimõttest, et kui fotol puudub igasugune visuaalne stiimul, või informatsioon, siis sel ei saa olla ka kunstilist väärtust – see väide ei ole muidugi täielikult tõsi, sest kunstiline väärtus ei sõltu ainuüksi visuaalset, vaid ka tema eksponeerimise kontekstist ning kontseptsioonist.

Üsna pea hakkasin mängima mõttega nende fotode trükkimisest. Eelkõige tahtsin just proovida neid siiditrükis teha, et näha kuidas foto – eriti „ebaõnnestunud“ foto – mõjub mõnda teise meediumisse ümbertõlgituna. Samuti huvitas mind selle tehnika praagi-potentsiaal. Seega tegin mõningaid katsetusi, erinevate kujutistega, kuni lõpuks tegin otsuse trükkida ühte pilti, seeriana.

Seeria kassidega

Praktilise osa ideeks on väljapanek siiditrükitud fotodest. Nimelt siis suuremahuline seeria sellest kassipildist, mida, eespool, variatsioonide illustreerimiseks juba kasutasin:

Illustratsioon 7: kassipilt.

Tegu on 35mm filmile pildistatud fotoga, mille tegin 2021. aasta suvel oma vanemate kodus. Pildil on mu vanemate kassid, soojal terrassil lebamas. Selle konkreetse

fotoni jõudsin ma erinevate piltidega katsetamise käigus. Paralleelselt kaalusin teisigi enda tehtud fotosid, mida selle teose jaoks kasutada. Kuna selle trükitud seeria eesmärk on esile tuua juhuslikke vigu ning variatsioone, esitades küsimuse „kust maalt algab praak?“, siis muutus just probleemiks see, millist pilti sel puhul algallikaks valida, nii et see ei hakkaks segama töö tehnilist fookust. Lõpuks otsustasin selle kassipildi juurde jääda, kuna ta on küllalt neutraalne ja mittemidagiütlev oma kitsilikkuses. Nagu mõned on võrrelnud, siis on see justkui sedasorti pilt, mis vanaemal seinas võiks rippuda. Lihtsalt ilus pilt. Idülliline ja rahustav. Samas on sellel pildil küllalt erinevaid detaile, mida vaadata, eriti tehnilisest vaatenurgast. Ta mõjub veidi ka sellise aluskujutisena, mille järgi näiteks printerit või ekraani kalibreerida. „*Test-image*“. Sellel on esindatud erinevaid materjale, objekte, värve ning varju ja valguse mängu. Lisaks, tunnen ise, et see pilt on üks minu tehniliselt õnnestunumaid. Vaatamata sellele, et esiplaanil olev kass on veidi fookusest väljas, on üldine kompositsioon väga kena. Kassid ja lillekorv näevad juba *by default* head välja, aga pildile annavad veel rohkem juurde heas teravuses olev läikiv kannu-laadne objekt ning sellelt peegelduvad valguslaigud veranda põrandal. Juba enne, kui ma selle pildi oma magistritöös kasutusse võtsin, kasutasin ma seda ühes fotolabori valikaines, kus suurendasin seda fotopaberile. Seal sain kiidusõnu paarilt kaastudengilt (eriti ülalmainitud kannu ja peegelduste koha pealt), ning see aina enam julgustas mind seda pilti kasutama edaspidistes projektides.

Põhjused, miks ma valisin just foto trükkimise siiditrüki tehnikas: minu siiditrüki amet on peamiseks kohaks, kus ma praagiga kokku puutun, seega tundus loogiline läheneda praagile, selles töös, siiditrükiga. Miks ma otsustasin, et ma just fotosid tahan trükkida, on ühest küljest, ülal mainitud, eelnev praktika fotovaldkonnas ning teisalt see, et see on minu jaoks seni olnud avastamata maa ja fotode trükk, siiditrükis, on mulle pikalt tundunud kui keskmisest keerulisem oskus, mida vallata, seega läksin seda teed puhtast entusiasmist ja õppimishimust. Samuti tunnen, et kuna värviliste fotode trükk näeb üldiselt ette CMYK-värvilahutust¹² ja peenikese rastri trükkimist, siis on trükiprotsessis väga palju elemente, kus võib tekkida vigu ja ebaühtlusi. Ühesõnaga – on millega mängida ning seda mängitavust kasutan ära

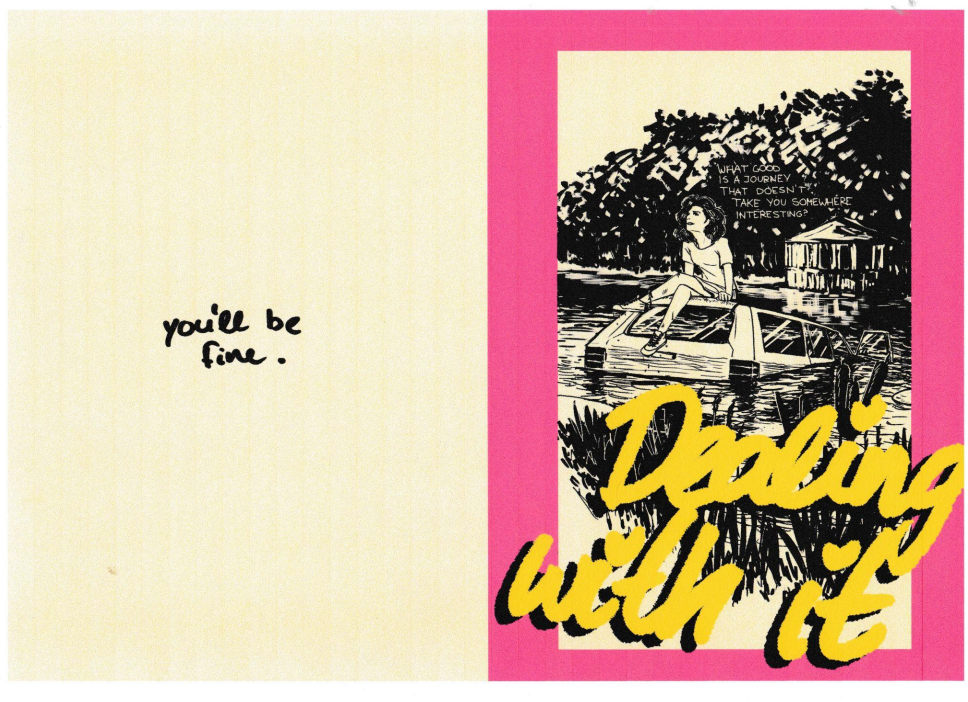
---

¹² Siiditrükis värvifotode trükkimiseks lahutatakse kujutis, kõige sagedamini, neljaks põhivärviks: tsüaan, magenta, kollane ja must. Need lahutused tõlgitakse omakorda ümber punktidest koosnevateks rastriteks, e. „*halftones*“. Iga värv trükitakse eraldi kihtina „üksteise otsa“ ning nende erivärvi rastripunktide kõrvutamisel tekib värviline kujutis.

selle trükiseeria tootmisel, et luua muljetavaldav kogus variatsioone ühest kujutisest, et panna vaatajas küsimärgi alla praagi definitsioon ning illustratsioon ning, et mängida toodangu ja kunsti piiridega. Teose installeerimisel kavatsen võtta trükitud seeriaga üle terve ruumi, ehk täita kõik, või vähemalt suure osa seintest. Lisaks kujutisele endale on trükkide äärtes CMYK-värvi test-ribad ja värvikihtide registreerimisristid (*dropmark*), et potentsiaalselt paljastada värvide katvust ja registreerimisvigu. Nende elementide lisamine on mul hetkel veel aga debati all, kuna sellel on potentsiaal kaotada praagi küsitavus.

„Dealing with it“ (*working title*)

Iseseisev osa minu tööst on trükis (*zine*), mis tegeleb läbikukkumise ja tubli olemisega – kaks teemat, mis on mind valusalt saatnud minu õpingute ja tööelu düsfunktsionaalses sundabielus. Trükise sisu koosneb kollaažidest ja joonistustest vaheldumisi lühikeste eluliste tekstidega ja/või luuletustega. Arvatavasti tuleb see ingliskeelne. *Zine* sai alguse tegelikult kavandatavast luulekogust „Ma olen nii tubli!!!“ Praeguse seisuga, on selle trükise lõplik vorm veel lahtine.

Illustratsioon 8: proovitrükk - zine'i kaaned.

KOKKUVÕTE

Oma magistritöö kirjalikus osas võtsin ülesandeks lahata praaki kui mõistet ja selle suhestatavust kunstiga, pakkumaks teoreetilist tausta oma magistritöö praktilisele osale. Välisel vaatlusel võib väita, et kunstis ei saa olla sellist asja nagu praak, kuna oma tööstusliku olemuse tõttu, on see mõiste liiga objektiivne, et sellega kunstiteosele läheneda: tööstuslikku toodangut saab hinnata praagiks väga kindlate kriteeriumite kaudu – samal ajal, kui kunstiteose õnnestumise hindamine on vägagi vaatajast olenev.

Seda teemat lahti mõtestades aga olen leidnud, et praagiga seonduvate elementide abil, nagu on juhus, viga, ebaõnn ja põrumine, saab mööndustega siiski praagi terminit paigutada ka kunsti valdkonda. Lisaks sellele leidsin, et isegi tööstuslikus kontekstis ei ole, vähemalt praktikas, praagi määramine nii kivistse raiutud, kui võiks arvata, kuna täielik identsus trükiseerias on, inimlikult, saavutamatu ning vead võivad olla küllalt minimaalsed, et jääda märkamatuks. Seetõttu eksisteerib ka tootmises ikkagi mingisugune lävend, mida praagi määramisel aluseks võetakse. Seega võib kokkuvõtvalt öelda, et praak võib eksisteerida kunstis – selle määramine on siin lihtsalt subjektiivsem ja sellel on teistsugune väärtus.

SUMMARY

The topic of my master's thesis surrounds misprints and is, through that, a study of the artistic value of errors. I approach this topic from a printmaker's standpoint, given that, I myself, work a day-job as a screen printer and that my practice, as an artist, largely involves print and graphic mediums. As a result of frequently encountering misprints and errors in my profession, as well as having a close relationship with failure and mistakes in my recent daily life and artistic practice, I felt it would be interesting to study the different currencies that errors and mistakes hold in these fields. This master's work is split into the written thesis and the physical art piece, which is described in the final chapter.

I start my investigation by examining the Estonian word *praak*. It is important to note here, that this word doesn't translate directly into English, with the same effect that it has in Estonian. Thus, a considerable part of the first chapter is dedicated to the difficulties in conveying the *aura* of the word *praak* into English. *Praak*, in general practice, can mean either a defective product, not worthy for use in its intended purpose, or the waste material of alcohol production, that is used as livestock feed (obviously, in my work, I am focusing on the former). (EKI 2022) I've established that, while using the word "misprint" works well enough when speaking of print specifically, then the closest words for *praak*, as a general term for a defective product, would be "reject", or "defective product". I also made an attempt to introduce a new word into English that would have a similar feel to *praak*. As a nod to the Estonian word's Low German roots (EKI 2022), I proposed "prack" as the new word for *praak*. Ultimately, though, I don't like that word either, so I declare my attempt a failure. I also explored the connotations of the word *praak*, in the printmaking industry. I explain that, according to my experience as a worker, it's something of a phenomenon in this field. Misprints and mishaps at work often make for stories – entertaining ones at that.

In the second chapter, I establish that the main component of a misprint is error, and with that, I continue on to explore the different types of errors and speculate over their possible causes. I try to define the border between human error and technical

error and I also touch on psychological causes behind mistakes, referring to Sigmund Freud's book "The Psychopathology of Everyday Life". Finally, I bring an example of a real-life misprint case from my "*Praagipäevik*" (misprint diary), which is a diary that I have been keeping, where I mark down all my major misprint cases at work (basic description of the job, what went wrong, how it was solved and what I learned from the experience.) I then speculate on the reasons behind the particular mistakes described in that example.

The third chapter is dedicated to examining the relationship that the defining (and related) characteristics of misprints have with art. I find that sentimental value, tied with brokenness, is important for describing the value of imperfections. I also explore variations, randomness and chance, which are tied together by the unknown nature of a result and surprise. I bring a few examples of variations of a single image, produced by chance, as a result of printer malfunction, and point to the renewal of an image's aesthetic quality, achieved through random alterations. I then examine the role of failure in art, referring to texts by Lisa Le Feuvre and Joel Fisher, but also to my own experiences.

My planned physical piece (which currently, as I'm writing this, is not yet finished) is a series of silkscreen prints of the photo with two cats laying on a sunny terrace. I will print them on A4 papers. I do that to emphasise the A4 format's standardisation, which I feel compliments the image's potential to be a test or calibration image, of sorts. Because, in addition to its relatively neutral and non-confronting subject matter and its still life-like composition of different materials, objects, colours and light, it would work well for such a purpose and makes for a good base-image to print a series of variations of. In addition, the CMYK process of silkscreening a colour photo lends itself well to the production of variations, as well as errors. Ideally I want to fill most, if not all, of the wall space of a room with these prints, in order to create a sea of variations as a way of questioning where one would draw the line between a successful and a failed print.

KASUTATUD MATERJALID

Kirjandus

Freud, S. Argielu psühhopaatoloogia, 11. väljaanne, 1929, Viin: Internationaler Psychoanalytischer Verlag, tõlk. OÜ Väike Vanker, 2001.

Iversen, M. Chance - Brecht, G. Chance Imagery (1957), 2010, London: Whitechapel Gallery, lk. 34-44.

Le Feuvre, L. Failure - Le Feuvre, L. Introduction, 2010, London: Whitechapel Gallery, lk. 12.

Le Feuvre, L. Failure - Fisher J. Judgement and Purpose (1987), 2010, London: Whitechapel Gallery, lk. 118.

Liivamägi, G. PRAAK, magistritöö, 2008, Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia disaini teaduskond, moedisaini osakond. Kättesaadav Eesti Kunstiakadeemia Raamatukogu arhiivkogus.

Paper, P. Too Good to be Photographed, 2017, Tallinn: Lugemik

Internet

[ASL] Alamsaksa laensõnad eesti keeles - *Eesti Keele Instituut*,
<http://www.eki.ee/dict/asl/index.cgi?Q=praak> (vaadatud 02.04.2022)

[EKSS] "Eesti keele seletav sõnaraamat" 2009. - *Eesti Keele Instituut*,
<http://eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=praak> (vaadatud 02.04.2022)

[ETY] Eesti etümoloogiasõnaraamat. - *Eesti Keele Instituut*,
<https://www.eki.ee/dict/ety/index.cgi?Q=praak> (vaadatud 02.04.2022)

[ÕS] Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2018 - *Eesti Keele Instituut*,
<https://www.eki.ee/dict/qs2018/index.cgi?C03=1&Q=praak> (vaadatud 02.04.2022)

Defamiliarization - Wikipedia, 2022,
<https://en.wikipedia.org/wiki/Defamiliarization> (vaadatud 12.04.2022)

Kintsugi - Art of Repair | Traditional Kyoto. - *Traditional Kyoto*,
<https://traditionalkyoto.com/culture/kintsugi/> (vaadatud 04.04.2022)

Palgaseadus-Riigiteataja. - *Riigiteataja*,
<https://www.riigiteataja.ee/akt/12869872> (vaadatud 02.04.2022)

Google translate. - päring: "praak", eesti keelest inglise keelde,
<https://translate.google.com/?sl=et&tl=en&text=praak&op=translate> (vaadatud
18.04.2022)

Tõlked

Ingliskeelse kokkuvõtte, tsitaatide ja viidatud materjalide sisude tõlked eesti keelde on tehtud minu poolt, välja arvatud kohtades, kus tõlkija on eraldi märgitud.

Illustratsioonid

Kõik illustratsioonid on minu enda looming.

CV

Tõnis Laurson

Sünd. 1996

Isehakanud tallinlane

tonis.laurson@hotmail.com

Haridus

2019–... Eesti Kunstiakadeemia, Kaasaegne Kunst, MA (omandamisel)

2016–2019 Eesti Kunstiakadeemia, Graafika, BA

2003–2015 parem ei räägi sellest

Isikunäitused

2020 “DEAR FUCKING DIARY”, Vent Space (online)

Grupinäitused

2018 “Automaatne (anti)empaatia”, ARS-i kunstilinnaku tööstushoone

“Narva Gazette”, Narva keskraamatukogu

2019 “Lasnamäe?”, Vent Space

“TASE’19”, Eesti Kunstiakadeemia

2021 “See sinine maja Baeri tänaval”, Karl-Ernst von Baeri 5, Tartu

“Uus Rada Gallery first show”, Uus Rada (Raja Galerii)

“Double Time”, Uus Rada (Raja Galerii)

Performance'id

2018 “Narva Gazette's” ilmunud luuletuste ettelugemine koos Riin Maidega,
Narva keskraamatukogu

2022 "Kirjanduslik kolmapäev: Värske Rõhu aastaauhinnad", Lizzy Lethal'i
luule esitamine koos Nele Tiidelepaga (taustamäng basskitarri).

Film/video

- 2019 "VOSK: Kus nad nüüd on?", lühifilm, *mockumentary* ansamblist VOSK, valminud Kersti Uibo dokfilmi tunni raames. (00:14:27)
- 2022 "Linnahall on äge pleiss", lühifilm, valminud Rustan Söderlingi *workshop*ī "Larping of Reality" raames. Linnahalli spekulatiivne tulevikunägemus. (00:04:55)

LISAD/DOKUMENTATSIOON

TULEVAD HILJEM